

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: НЕОБХІДНІСТЬ, РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

BUDGETARY DECENTRALIZATION IN UKRAINE: NECESSITY, RESULTS AND PROSPECTS

УДК 336.15

<https://doi.org/10.32843/infrastruct39-56>**Легкоступ І.І.**

к.е.н., асистент кафедри фінансів
і кредиту
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Андрюк А.М.

студентка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Lehkostup Ihor

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

Andryuk Anna

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти бюджетної децентралізації в Україні на сучасному етапі. Розглянуто основні заходи, що були проведені в процесі реформи децентралізації в Україні, та оцінено їх результати. За результатами першого етапу реформи сформовано основний пакет законодавства та внесені позитивні зміни до Бюджетного та Податкового кодексів. Визначено, що в напрямі зменшення залежності місцевого самоврядування від фінансового впливу центрального уряду реформа поки що не дала очікуваного результату, оскільки частка власних доходів місцевих бюджетів протягом останніх років майже не збільшилася. Виходячи з проведеного аналізу, зроблено висновок, що надалі потрібно діяти в напрямі зменшення трансфертів із центрального бюджету з одночасним передаванням додаткових джерел власних доходів та фінансальних повноважень на місцевий рівень. Надано інші пропозиції щодо вдосконалення процесу бюджетної децентралізації в Україні.

Ключові слова: реформа децентралізації, бюджетна децентралізація, фінансальні повноваження, трансферти, власні доходи, місцеві бюджети.

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты реформы бюджет-

ной децентрализации в Украине на современном этапе. Рассмотрены основные мероприятия, которые были проведены в процессе реформы децентрализации и оценены их результаты. По результатам первого этапа реформы сформирован основной пакет законодательства и внесены позитивные изменения в Бюджетный и Налоговый кодексы. Определено, что в плане уменьшения зависимости местного самоуправления от финансового воздействия центрального правительства реформа пока что не дала ожидаемого результата, поскольку удельный вес собственных доходов местных бюджетов на протяжении последних лет почти не увеличился. Исходя из проведенного анализа, сделан вывод, что далее необходимо действовать в направлении постепенного уменьшения трансфертов из центрального бюджета с одновременной передачей дополнительных источников собственных доходов и финансовых полномочий на местный уровень. Представлены другие предложения по усовершенствованию процесса бюджетной децентрализации в Украине.

Ключевые слова: реформа децентрализации, бюджетная децентрализация, финансовые полномочия, трансферты, собственные доходы, местные бюджеты.

In this article the theoretical and practical aspects of budgetary decentralization in Ukraine at the present stage has been explored. In the course of the research it was clarified that budget decentralization is partial or complete transference of some authorities and functions regarding mobilization, distribution and use of financial resources from the central level of management to the level of administrative and territorial units. In the system of decentralization components, the concept of fiscal (budgetary) decentralization, which occupies a key place in the theory of public finances, is at the same time the major element of budgetary policy. The advantage of budgetary decentralization is the contribution to the increase of the financial potential of territorial communities and regions, the attraction of additional investments and the activation of entrepreneurship, which will finally ensure the socioeconomic growth of certain territories. The main measures taken in the process of decentralization reform in Ukraine have been reviewed and their results have been evaluated. According to the outcome of the first stage of decentralization reform (2014-2018), a number of laws that formed the main package of new legislation concerning the reform were passed, as well as positive changes to the Budget and Tax Codes of Ukraine were adopted. Due to these changes, local budgets have increased from 68.6 billion hryvnias in 2014 to 234 billion hryvnias in 2018. It has been determined that in the direction of reducing the dependence of local self-government on the fiscal influence of the central government, the reform has not yet yielded the expected result, since the share of own revenues of local budgets has almost not increased in the recent years. Taking into consideration the analysis that was carried out, it is concluded that further steps should be taken to reduce transfers from the central budget while simultaneously transferring additional sources of own revenues and fiscal authority to the local level. Suggestions concerning practical measures of improvement in the process of budgetary decentralization in Ukraine have been given.

Key words: decentralization reform, budget decentralization, fiscal powers, transfers, own revenues, local budgets.

Постановка проблеми. У нашій країні протягом багатьох років центр прийняття управлінських рішень зазвичай знаходився в одній інституції, завдяки чому склалася пряма фінансова залежність територій від центрального органу управління, тому для ефективної зміни функціональної та фінансової організації в країні необхідно активно впроваджувати такий процес, як децентралізація. Фінансова децентралізація особливо ефективна у період гострої дефіцитності публічних фінансів, що є доволі актуальною проблемою в Україні на сучасному етапі її розвитку.

Активна фаза процесу бюджетної децентралізації розпочалася в Україні у 2014 р. з початком загальної реформи децентралізації. Минуло вже

п'ять років. Настав час зробити огляд проведених заходів у напрямі бюджетної децентралізації та оцінити перші результати проведених реформ. Необхідно визначити, наскільки були досягнуті цілі децентралізації, чи все вдалося зробити, й узагалі, наскільки успішними виявилися ті кроки, які були здійснені на шляху зміцнення фінансової самостійності та самодостатності територіальних громад в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні боки процесу фінансової децентралізації та її впливу на соціально-економічні процеси держави висвітлювали у своїх працях вчені зарубіжної школи: К. Фукусакі, Л. де Мелло, В. Оутс, Д. Ехдаї, Д. Джін, Х. Давуді, Х. Цзоу, С. Ілмаз, Л. Фелд, Н. Акаї,

М. Саката, Р. Барро та ін. Вагомий внесок у розвиток теоретичних і практичних підходів до дослідження проблем бюджетної децентралізації та фіскальної автономії місцевого самоврядування зробили І.О. Луніна, М.І. Деркач, О.П. Кириленко, І.Я. Чугунов, К.В. Павлюк, О.О. Бондаренко, Т.В. Сало, О.А. Ягольницький, І.С. Волохова, А.С. Гавриленко тощо.

Проте у наукових джерелах існують різні погляди щодо впливу децентралізації на соціальний та економічний розвиток, не оцінено повною мірою результати вже проведених заходів із реформи бюджетної децентралізації, існує невідомість щодо подальших напрямів реформування місцевих фінансів та їх взаємодії з фінансами центрального уряду в Україні. Тобто наукові напрацювання мають незавершений характер і свідчать про необхідність подальших досліджень у напрямі формування ефективних засобів матеріального забезпечення та зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, оптимізації принципів централізації та децентралізації, вдосконалення бюджетного устрою України.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення понятійного апарату щодо бюджетної децентралізації, визначення її переваг та можливих ризиків, оцінювання ефективності вже проведених заходів реформи децентралізації в Україні, надання пропозицій щодо подальших кроків у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [1], одними з пріоритетів визначено децентралізацію та реформу державного управління, політика яких орієнтована на відхід від централізованої моделі управління державою на побудову ефективної системи територіальної організації влади, реалізацію принципів субсидіарності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Демократизація суспільних відносин, як свідчить досвід розвинутих країн, супроводжується реалізацією концепцій децентралізації: економічної, політичної, адміністративної, географічної, фіскальної (бюджетної) тощо. Термін «децентралізація» багатозначний і в класичному розумінні означає послаблення централізації, коли в країні формується така система державного управління, за якої частина повноважень, функцій та їх фінансового забезпечення переходить від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування.

Процеси євроінтеграції та глобальні виклики, що стоять перед Українською державою, вимагають проведення глибинних економічних реформ, однією із цілей яких є розв'язання проблем територіального розвитку. Регіональна політика повинна бути орієнтована на розвинене місцеве самоврядування, на активні територіальні громади,

фінансово самодостатні та незалежні від центрального бюджету. Такі завдання узгоджуються зі світовим досвідом державного регулювання розвитку територій і відповідають сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям регіонів. Децентралізація пов'язана з певною організацією системи державного управління та сприяє налагодженню ефективних взаємовідносин між центральними та місцевими органами управління шляхом розширення або зміцнення прав та повноважень органів самоврядування щодо незалежного прийняття рішень і виконання делегованих повноважень.

Необхідність бюджетної децентралізації підтверджена світовим досвідом успішної реалізації її основних засад як у розвинутих країнах, так і в тих, що розвиваються. У цих країнах перехід до децентралізованого управління є характерною ознакою владної діяльності, що зумовлено прагненням до підвищення ефективності надання державних послуг, усунення макроекономічної нестабільності та прискорення економічного зростання. У багатьох унітарних країнах децентралізація розпочалася ще в 70-х роках ХХ ст. і включала розширення повноважень місцевих органів влади у фінансово-бюджетній діяльності та сфері міжбюджетних відносин. Уже в 1990-х роках 63 із 75 великих країн зробили трансформаційні кроки в напрямі децентралізації [2, с. 10].

У системі складників децентралізації концепція фіскальної (бюджетної) децентралізації, яка посідає ключове місце в теорії суспільних фінансів, водночас є головним елементом бюджетної політики. Бюджетна децентралізація – це часткове або повне перенесення деяких повноважень та функцій щодо мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів із центрального рівня управління на рівень адміністративно-територіальних одиниць. У результаті процесу бюджетної децентралізації органи місцевого самоврядування отримують додаткові фіскальні повноваження, яких до цього часу були позбавлені з різних причин.

Як деякі теоретичні дослідження [3], так і досвід багатьох країн Європи свідчить, що бюджетна децентралізація сприяє підвищенню ефективності надання публічних послуг та залученню територіальних громад до управління державою. При цьому ступінь розмежування владних повноважень і фінансових ресурсів за рівнями бюджетної системи може стати основою для досягнення стійкого економічного розвитку та надання населенню доступних і якісних послуг. Принципи та переваги бюджетної децентралізації, на нашу думку, стануть корисними в бюджетній політиці регіонального розвитку в частині регулювання соціально-економічних процесів, підвищення фінансової автономії органів місцевого самоврядування, збалансування місцевих бюджетів, зростання власної

дохідної бази та місцевих запозичень. Виконання цих завдань підвищить ефективність функціонування бюджетної системи та стане можливим за передачі повноважень на місця та самостійності в прийнятті рішень щодо формування доходів і використання бюджетних коштів.

Перевагою бюджетної децентралізації є сприяння нарощуванню фінансового потенціалу територіальних громад та регіонів, залученню додаткових інвестицій та активізації підприємництва, що, нарешті, забезпечить соціально-економічне зростання певних територій. Передача повноважень та ресурсів для їх реалізації на місця здатна забезпечити максимально ефективну реалізацію функцій держави, вдосконалення міжбюджетних відносин, належний контроль над бюджетним процесом і рухом коштів, посилення громадянської активності та підзвітності обраних керівників громаді, краще задоволення її потреб на основі делегованої місцевій владі права визначати окремі форми надання суспільних послуг.

Розглянемо основні заходи, що були проведені в процесі реформи децентралізації в Україні, та оцінимо їх результати. Головною метою реформи децентралізації стала передача від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Реформа проводиться у два етапи. Окрім законодавчих змін із делегування повноважень, реформа також передбачала зменшення впливу районів та їх реорганізацію. Законодавче підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почало формуватися у 2014 р.

Перший етап реформи децентралізації в Україні відбувся протягом 2014–2018 рр. В основу політики децентралізації були закладені положення Європейської хартії місцевого самоврядування [4] та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері. В Україні хартія була підписана 6 листопада 1996 р., а ратифікована парламентом 15 липня 1997 р. Ратифікувавши Хартію, Україна взяла на себе обов'язки використовувати місцеві фінансові ресурси згідно з принципами демократизації, децентралізації та фінансової незалежності місцевих органів влади.

У квітні 2014 р. урядом був схвалений основний концептуальний документ, який дав старт реформі, – «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» [5], після чого був затверджений План заходів щодо її реалізації.

Для реалізації положень Концепції та завдань Плану заходів необхідно було в першу чергу внести відповідні зміни до Конституції України та сформувати пакет нового законодавства. Зміни до Конституції повинні були вирішити питання утворення виконавчих органів обласних та районних

рад, реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи контролю-наглядового типу, дати чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці – громади. Проте політичні обставини не дали змоги тоді прийняти подані зміни до Конституції щодо децентралізації. Тому уряд з 2014 р. розпочав реформу в межах чинної Конституції.

За минулий час удалося сформувати та прийняти основний пакет нового законодавства, також були впроваджені першочергові законодавчі ініціативи. Були прийняті закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація: місцеві бюджети за останні роки зросли на 165,4 млрд грн: із 68,6 млрд грн у 2014 р. до 234 млрд грн у 2018 р. [6].

Наступним кроком стало прийняття у 2015 р. Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [7], завдяки якому вдалося розпочати формування спроможного базового рівня місцевого самоврядування. З 2015 по 2018 р. в Україні було створено 878 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) [8]. До складу цих ОТГ увійшли понад 4 тис. колишніх місцевих рад, у яких проживають близько 9 млн осіб. Такі темпи міжмуниципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими. Закон також запровадив інститут старост в ОТГ, які представляють інтереси сільських мешканців у раді громади. У 2018 р. об'єднані громади отримали в комунальну власність майже 1,5 млн га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів.

У 2014–2015 рр. було прийнято ще два важливих закони в рамках реформи децентралізації. Перший – це Закон «Про співробітництво територіальних громад» [9], яким створено механізм вирішення спільних проблем громад: утилізації та переробки сміття, розвитку спільної інфраструктури тощо. Завдяки цьому кроку на кінець 2018 р. реалізується вже 325 договорів про співробітництво, а цим механізмом скористалися 975 громад [8].

Другий – це Закон «Про засади державної регіональної політики» [10]. Після його прийняття державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад зросла у 39 разів: з 0,5 млрд грн у 2014 р. до 19,37 млрд грн у 2018 р. За рахунок цієї підтримки в регіонах та громадах реалізовано у 2015–2018 рр. понад 10 тис. проєктів [8].

Додатковий фінансовий ресурс місцеві бюджети отримали завдяки прийняттю пакету законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуниципальної консолідації в країні, створила належні правові

умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, що об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем.

Другий етап децентралізації заплановано провести в Україні у 2019–2021 рр. Підтримка реформи децентралізації в Україні визначена одним із пріоритетних завдань, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічному розвитку країни. У грудні 2019 р. зроблено суттєвий крок у цьому напрямі: Президентом внесений законопроект № 2598 «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [11]. Цим законопроектом визначено, що систему адміністративно-територіального устрою України становлять такі адміністративно-територіальні одиниці: громади, округи, області, АР Крим. Громада є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України. Проте існує думка, що дані кроки посилять централізацію в країні і не призведуть до очікуваного результату [12].

Цьогоріч спостерігається позитивна динаміка наповнення місцевих бюджетів: за 10 місяців 2019 р. вони заробили втричі більше, ніж за весь 2014 р., – 224,3 млрд грн проти 68,6 млрд грн. За даними Мінфіну, якщо порівнювати з доходами січня-жовтня 2018 р., то побачимо, що у поточному році до місцевих бюджетів надійшло майже на 35 млрд грн більше [13]. Упроваджуючи бюджетну децентралізацію, держава залишила на рівні міст обласного значення та ОТГ 60% ПДФО. Це заохочує громади створювати нові робочі місця, проте є недостатнім для формування спроможної фінансової бази для виконання власних повноважень.

Отже, внаслідок реформи бюджетної децентралізації в Україні відбулися такі позитивні зміни:

- міжтериторіальне вирівнювання відбувається не по видатках, а по доходах, з урахуванням індексу податкоспроможності територій за двома базовими податками: податком на доходи фізичних осіб та податком на прибуток;

- якщо громада отримала більше доходів, ніж середній показник доходів по країні, то перераховує у центральний бюджет не 100%, а половину, а другу половину залишає собі;

- якщо громада отримала менше доходів, ніж середній показник доходів по країні, то отримує 80% від додаткової потреби, а інші 20% повинна заробити сама. Цим стимулюється фінансова ініціатива та ліквідується зрівнялівка;

- збільшилися деякі місцеві надходження: закріплено за громадами 25% екологічного податку, 100% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів, 100% єдиного податку, 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), деякі ресурсні платежі.

У ході реформи спроможні громади отримали більш широкі повноваження, ресурси і

відповідальність, а завдяки змінам у законодавстві збільшився й перелік послуг, які можуть надаватися на місцях. За підтримки донорських програм в ОТГ починають відкриватися сучасні центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) – приміщення, де за принципом «єдиного вікна» можна отримати необхідні адміністративні послуги. У реалізації відкриття ЦНАПів в ОТГ часто сприяють міжнародні донори та програми, такі як Представництво Європейського Союзу в Україні, «U-LEAD з Європою», USAID тощо [8].

За даними дослідження, опублікованого в 2019 р. Київським міжнародним інститутом соціології, 58% жителів України переконані, що реформа децентралізації потрібна, серед жителів ОТГ цей показник сягнув 63%. Також 73% опитаних заявили, що вони помітили позитивні зміни у своєму населеному пункті після об'єднання в ОТГ [14].

Шляхом аналітичного розрахунку відносних фінансових показників – коефіцієнтів та їх порівняння, оцінимо інший бік реформи бюджетної децентралізації в Україні. Розрахуємо коефіцієнти бюджетної централізації та бюджетної децентралізації. Коефіцієнт бюджетної централізації розраховується як відношення видатків державного бюджету разом з офіційними трансфертами місцевим бюджетам до загальної суми видатків зведеного бюджету України за відповідний рік. Коефіцієнт бюджетної децентралізації розраховується як відношення власних видатків місцевих бюджетів без суми офіційних трансфертів з державного бюджету до загальної суми видатків зведеного бюджету України за відповідний рік.

Однією з основних ознак надмірної централізації міжбюджетних відносин в Україні є дотаційність абсолютної більшості місцевих бюджетів. Статистичні дані свідчать, що з державного бюджету за період 2003–2018 рр. фінансувалося понад 74% усіх бюджетних видатків (включаючи надані місцевим бюджетам офіційні трансферти) (табл. 1). Причому цей відсоток із часом лише зростав, досягаючи в окремі роки 83%.

Аналізуючи дані таблиці, можна сказати, що з фінансового боку проведення реформи децентралізації не дало очікуваного результату, оскільки коефіцієнти бюджетної децентралізації та централізації протягом багатьох останніх років залишилися майже незмінними. Отже, виходячи з результатів аналізу, надалі потрібно діяти в напрямі зменшення трансфертів із центрального бюджету шляхом передання додаткових власних джерел доходів та фіскальних повноважень на місцевий рівень.

Ураховуючи вищевикладений аналіз та з метою зміцнення фінансової бази місцевих територіальних громад, вважаємо, що подальшими кроками в напрямі проведення реформи децентралізації в Україні повинні стати такі:

Таблиця 1

Аналіз структури фактичного виконання видатків зведеного бюджету України, млрд грн

Рік	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети (без трансфертів з Державного бюджету)	Коефіцієнт бюджетної централізації	Коефіцієнт бюджетної децентралізації
2003	75,8	56,1	19,7	0,74	0,26
2004	102,2	81,7	20,5	0,80	0,20
2005	144,6	117,0	27,6	0,81	0,19
2006	183,6	146,9	36,7	0,78	0,20
2007	234,9	180,4	54,5	0,77	0,23
2008	325,6	258,4	67,2	0,79	0,21
2009	314,8	252,1	62,7	0,80	0,20
2010	345,5	274,6	70,9	0,80	0,20
2011	430,6	354,7	75,9	0,82	0,18
2012	478,9	390,7	88,2	0,82	0,18
2013	483,4	391,1	92,3	0,81	0,19
2014	494,2	405,2	89,0	0,82	0,18
2015	720,4	599,9	120,5	0,83	0,17
2016	877,1	706,5	170,6	0,81	0,19
2017	1 136,8	907,3	229,5	0,80	0,20
2018	1 323,1	1 060,9	262,2	0,80	0,20

Джерело: складено за [6]

1) закріплення 100% податку на доходи фізичних осіб за місцевими бюджетами (зараз 25% надходять до державного бюджету);

2) закріплення частини податку на додану вартість із вироблених в Україні товарів, виконаних робіт, наданих послуг (до 50% залежно від регіону) за місцевими бюджетами;

3) поступове скасування освітньої та медичної субвенцій, оскільки ці витрати будуть фінансуватися за рахунок додатково закріплених за громадами податків;

4) надання прав територіальній громаді самостійно встановлювати нові місцеві податки і збори;

5) надання більших повноважень органам місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо місцевих запозичень;

6) законодавче запровадження механізму місцевих референдумів та прийняття найважливіших рішень управлінського, соціального, фінансового, культурного характеру територіальною громадою через цей механізм;

7) удосконалення законодавчої бази в частині стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових підприємств та фізичних осіб – підприємців.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у процесі дослідження уточнено, що бюджетна децентралізація – це часткове або повне перенесення деяких повноважень та функцій щодо мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів із центрального рівня управління на рівень адміністративно-територіальних одиниць. Перевагою бюджетної децентралізації є сприяння нарощуванню фінансового потенціалу

територіальних громад та регіонів, залученню додаткових інвестицій та активізації підприємництва, що, нарешті, забезпечить соціально-економічне зростання певних територій.

В Україні з 2014 р. проводиться реформа децентралізації. За підсумками першого її етапу (2014–2018 рр.) прийнято низку законів, які сформували основний пакет нового законодавства щодо реформи, а також були прийняті зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам місцеві бюджети збільшилися з 68,6 млрд грн у 2014 р. до 234 млрд грн у 2018 р.

Проте проведення реформи децентралізації поки що не дало очікуваного результату в напрямі зменшення залежності місцевого самоврядування від трансфертів центрального уряду, оскільки частка власних доходів місцевих бюджетів протягом останніх років майже не збільшилася. Отже, виходячи із проведеного аналізу та зроблених висновків, потрібно діяти в напрямі зменшення трансфертів із центрального бюджету шляхом передачі додаткових власних джерел доходів та фіскальних повноважень на місцевий рівень.

Бюджетна децентралізація є основною умовою децентралізації влади, становлення ефективної системи місцевих фінансів, дієвим засобом регулювання регіонального розвитку країни. Реформування бюджетної системи шляхом децентралізації стимулює регіони до фінансової автономії, пошуку додаткових фінансових джерел на місцях, активізації збільшення власного потенціалу регіонів, ефективного і цільового використання бюджетних коштів, збалансування потреби на фінансові ресурси з реальними можливостями регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 10.12.2019).

2. Холлис Г., Плоккер К. На пути к демократической децентрализации: перестройка региональных и местных органов власти в новой Европе / Европейская экспертная служба по программе «Тасис». Брюссель, 1995. 328 с.

3. Бондаренко А.І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 185–192. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2010_4_30 (дата звернення: 10.12.2019).

4. Європейська хартія місцевого самоврядування. База даних «Законодавство України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 10.12.2019).

5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади : Розпорядження КМУ від 1.04.2014 № 333-р. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80/stru> (дата звернення: 10.12.2019).

6. Бюджет України: статистичні дані. *Ціна держави*. URL : <http://cost.ua/budget/revenue/> (дата звернення: 10.12.2019).

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-viii> (дата звернення: 10.12.2019).

8. Про реформу. Децентралізація дає можливості. URL : <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 10.12.2019).

9. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення: 10.12.2019).

10. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 10.12.2019).

11. Проект закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) від 13.12.2019 № 2598. База даних «Законодавство України». URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644 (дата звернення: 10.11.2019).

12. Лозинський Р. Які зміни вносять до Конституції – для централізації чи дестабілізації? *Українська правда*. 2019. 26 грудня. URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/26/7235885/> (дата звернення: 26.12.2019).

13. Open budget. *Державний вебпортал бюджету для громадян*. URL : <https://openbudget.gov.ua/?month=9&year=2019&budgetType=LOCAL> (дата звернення: 10.12.2019).

14. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: результати четвертої хвилі соціологічного дослідження : аналітичний звіт. URL :

https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103_decentralisation/decentr_ukr.pdf (дата звернення: 10.11.2019).

REFERENCES:

1. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 r. № 5/2015. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (accessed 10 December 2019).

2. Khollys H., Plokker K. (1995) *Na puti k demokraticheskoy detsentralizatsii: perestroyka regionalnyih i mestnyih organov vlasti v novoy Evrope*. [On a way to democratic decentralization: alteration of regional and local government bodies in new Europe]. Brussels: Evrop. ekspertn. cluzhba po programme Tasis. (in Russian)

3. Bondarenko A.I. (2010) Vplyv derzhavy na formuvannia mistsevykh biudzhetiv u krainakh Yevropy [The influence of the state on the formation of local budgets in European countries] *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 185-192. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2010_4_30 (accessed 10 December 2019).

4. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriadvannia. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (accessed 10 December 2019).

5. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriadvannia ta terytorialnoi orhanyzatsii vlady. Rozporiadzhennia KМУ vid 1.04.2014 r. № 333-r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80/stru> (accessed 10 December 2019).

6. Biudzhnet Ukrainy: statystychni dani. Tsina derzhavy. Available at: <http://cost.ua/budget/revenue/> (accessed 10 December 2019).

7. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad. Zakon Ukrainy vid 5.02.2015 r. № 157-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-viii> (accessed 10 December 2019).

8. Pro reformu. Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti. Available at: <https://decentralization.gov.ua/about> (accessed 10 December 2019).

9. Pro spivrobotnytstvo terytorialnykh hromad. Zakon Ukrainy vid 17.06.2014 r. № 1508-VII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (accessed 10 December 2019).

10. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky. Zakon Ukrainy vid 5.02.2015 r. № 156-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (accessed 10 December 2019).

11. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo detsentralizatsii vlady) vid 13.12.2019 r. # 2598. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644 (accessed 10 December 2019).

12. Lozynskyi R. (2019) Yaki zminy vnosiat do Konstytutsii – dlia tsentralizatsii chy destabilizat-

sii? [What changes do they make to the Constitution – for centralization or destabilization?] *Ukrainska pravda* [Ukrainian truth] 26 december. Available at: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/26/7235885/> (accessed 10 December 2019).

13. Open budget. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. Available at: <https://openbudget.gov.ua/>

?month=9&year=2019&budgetType=LOCAL (accessed 10 December 2019).

14. Detsentralizatsiia ta reforma mistsevoho samovriadvannia: rezultaty chetvertoi khvyli sotsiologichnoho doslidzhennia. Analitychnyi zvit. Available at: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103_decentralisation/decentr_ukr.pdf (accessed 10 December 2019).